

บทที่ 4

ปัญหาและอุปสรรคในการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับ ผลในคดีสิ่งแวดล้อม กรณีที่มีผู้ก่อมลพิษหลายราย

4.1 ปัญหาและข้อจำกัดการใช้กฎหมายละเมิดและพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา คุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ในการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการ กระทำกับผล

จากการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการฟ้องคดีเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนใน
คดีสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษา
คุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 รวมถึงกฎหมายของต่างประเทศแล้วพบว่ากระบวนการ
ฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนยังมีอุปสรรคต่อผู้เสียหายหลายประการ บทนี้จะ
เป็นการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในคดีสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายของประเทศไทย เช่น การกำหนด
ภาระการพิสูจน์ว่าบุคคลต้องรับผิดชอบกรณีที่มีแหล่งกำเนิดมลพิษหลายแห่งที่อาจมีส่วนก่อให้เกิด
ความเสียหาย โดยพิจารณาจากความรับผิดตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมและความรับผิดทางละเมิด
เพื่อปรับปรุงกฎหมายของประเทศไทยต่อไป

4.1.1 ปัญหาและข้อจำกัดการใช้หลักเกณฑ์ตามกฎหมายละเมิด

ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายจากมลพิษในอดีตก่อนมี
การใช้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 จะนำประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิดมาพิจารณาถึงความรับผิดทางแพ่งสำหรับความเสียหาย
ที่เกิดขึ้น เช่น มาตรา 420, 437 ไม่ว่าจะเกิดกับชีวิต ร่างกายหรือสุขภาพอนามัยหรือทรัพย์สินของ
ผู้อื่นหรือของรัฐ เพราะกฎหมายลักษณะละเมิดเป็นกฎหมายที่มีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิทธิ
ของบุคคล ซึ่งบุคคลอื่นต้องเคารพและต้องไม่กระทำการใด ๆ ที่จะเป็นการล่วงละเมิดสิทธิดังกล่าว
ของบุคคลอื่น นอกจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิดแล้วความรับผิดใน
กฎหมายสิ่งแวดล้อมยังนำประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะทรัพย์สิน เช่น มาตรา 1337
มาใช้บังคับด้วย

เนื่องจากลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมนั้นแตกต่างกับคดีละเมิดทั่วไป ถึงแม้ว่าในคดีสิ่งแวดล้อมจะนำหลักกฎหมายเกี่ยวกับคดีละเมิดมาใช้ประกอบการพิจารณาถึงความรับผิดชอบก็ตาม แต่ในคดีสิ่งแวดล้อมมีความซับซ้อนและมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างกับคดีแพ่งทั่วไป เช่น ในเรื่องความเสียหายที่เกิดขึ้น กล่าวคือในคดีละเมิดทั่วไปความเสียหายที่เกิดขึ้นจะปรากฏชัดเจนว่าความเสียหายเกิดในลักษณะใด แต่ในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นความเสียหายมักจะไม่มีเกิดขึ้นในทันทีแต่จะค่อย ๆ สะสมทีละน้อย ๆ โดยใช้เวลานานจนปรากฏเป็นความเสียหายทางกายภาพที่ชัดเจนหรือการพิสูจน์ถึงความเสียหายว่าเกิดจากการกระทำของจำเลย รวมถึงการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลที่ในคดีสิ่งแวดล้อมนั้นมีความซับซ้อนมากกว่าคดีละเมิดทั่วไป

หากผู้เสียหายฟ้องคดีตามกฎหมายละเมิดมาตรา 420 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์โจทก์มีภาระในการพิสูจน์ว่าจำเลยได้ทำละเมิดโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อทำให้โจทก์เสียหายอย่างไรตามหลักภาระการพิสูจน์ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 84/1¹ ที่ว่าผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นนำสืบและตามองค์ประกอบของมาตรา 420 หากจำเลยให้การปฏิเสธและโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ได้ศาลย่อมไม่อาจพิพากษาให้โจทก์ได้รับชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหาย ซึ่งในคดีสิ่งแวดล้อมย่อมสร้างความยุ่งยากให้แก่โจทก์ในการพิสูจน์ถึงประเด็นดังกล่าว โดยเฉพาะโรงงานที่เป็นแหล่งปล่อยสารพิษซึ่งมีความซับซ้อนของการทำงานของเครื่องจักร

นอกจากปัญหาการพิสูจน์ว่าจำเลยได้ทำละเมิดโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อแล้วการฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมโดยอาศัยกฎหมายลักษณะละเมิดมาตรา 420 โจทก์ยังต้องแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล หมายความว่าโจทก์ต้องแสดงให้เห็นว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากกรกระทำของจำเลยหากโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ได้จำเลยก็ไม่ต้องรับผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมีแหล่งกำเนิดมลพิษในพื้นที่นั้นอยู่หลายแห่ง การพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลของโจทก์ย่อมมีความยากลำบากยิ่งขึ้นเนื่องจากโจทก์ต้องเผชิญกับข้อจำกัดต่าง ๆ ทำให้จำเลยสามารถหลุดพ้นจากความรับผิดแม้ว่าตามข้อเท็จจริงจำเลยจะเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายก็ตาม รวมทั้งส่วนใหญ่แล้วความเสียหายที่เกิดจากมลพิษจะไม่ปรากฏผลกระทบที่ชัดเจนทางกายภาพ แต่มักจะค่อย ๆ สะสมเข้าสู่ร่างกายจนถึงเวลาหนึ่งที่

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

มาตรา 84/1 คู่ความฝ่ายใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงเพื่อสนับสนุนคำคู่ความของตน ให้คู่ความฝ่ายนั้นมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงนั้นแต่ถ้ามีข้อสันนิษฐานไว้ในกฎหมายหรือมีข้อสันนิษฐานที่ควรจะเป็นซึ่งปรากฏจากสภาพปกติธรรมดาของเหตุการณ์เป็นคุณแก่คู่ความฝ่ายใดคู่ความฝ่ายนั้นต้องพิสูจน์เพียงว่าตนได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งการที่ตนจะ ได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้นครบถ้วนแล้ว

ร่างกายไม่สามารถต้านทานสารพิษที่ได้รับได้ หากพิจารณาตามมาตรา 420 นั้นกฎหมายยังไม่ถือว่าบุคคลนั้นเป็นผู้เสียหายทำให้เวลาล่วงเลยไปเป็นระยะเวลาที่ยาวนานกว่าจะมีสิทธิในการฟ้องร้องพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องอาจสูญหายหรือมีการกลบเกลื่อนข้อบกพร่องโดยจำเลยเสียก่อนเนื่องจากเป็นเรื่องจำเลยที่รู้เห็นอยู่แต่เพียงฝ่ายเดียว ย่อมมีผลให้โจทก์ไม่ได้รับความเป็นธรรมในการดำเนินคดี

หากผู้เสียหายฟ้องคดีตามกฎหมายละเมิดมาตรา 437 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เป็นการฟ้องคดีที่ความเสียหายเกิดจากทรัพย์สินอันตราย ซึ่งได้นำหลักความรับผิดชอบเคร่งครัดมาใช้จึงมีผลให้ผู้ครอบครองทรัพย์สินอันตรายต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นโดยไม่คำนึงว่าความเสียหายนั้นเกิดขึ้นโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ เว้นแต่ผู้ครอบครองนั้นสามารถพิสูจน์ได้ว่ามีเหตุสุดวิสัยเกิดขึ้นหรือความเสียหายนั้นเกิดขึ้นจากผู้เสียหายเอง อีกทั้งมาตรา 437 ยังกำหนดข้อสันนิษฐานไว้ว่าบุคคลที่เป็นผู้ครอบครองทรัพย์สินอันตรายหรือโดยความมุ่งหมายที่จะใช้หรือโดยอาการกลไกของทรัพย์สินนั้นต้องรับผิดชอบเพื่อความเสียหายใด ๆ อันเนื่องมาจากทรัพย์สินนั้น หากโจทก์ฟ้องคดีแล้วจำเลยให้การปฏิเสธว่าจำเลยไม่ได้ครอบครองทรัพย์สินอันตรายนั้น โจทก์จึงมีภาระการพิสูจน์ตามข้อเท็จจริงที่กล่าวอ้างตามหลักทั่วไป แม้จะมีข้อสันนิษฐานแต่โจทก์ยังคงมีหน้าที่ต้องนำสืบข้อเท็จจริงซึ่งเป็นข้อสันนิษฐานเพื่อให้ได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนั้น กล่าวคือโจทก์ต้องนำสืบว่าโจทก์ได้รับความเสียหายและความเสียหายเกิดจากทรัพย์สินอันตรายที่จำเลยเป็นผู้ครอบครองซึ่งถือเป็นการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผล เช่นเดียวกับมาตรา 420 ที่การพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลในความเสียหายที่เกิดจากมลพิษที่ความเสียหายนั้นมักจะไม่ปรากฏให้เห็นทางกายภาพอย่างชัดเจนแต่จะมีการสะสมเข้าสู่ร่างกายอย่างต่อเนื่องจึงเป็นเรื่องยากที่โจทก์จะพิสูจน์ว่าสิ่งที่สะสมในร่างกายของตนนั้นคือสิ่งที่อยู่ในความครอบครองของจำเลย

ในกรณีที่ผู้เสียหายฟ้องคดีตามมาตรา 1337 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ถึงแม้ว่ามาตรานี้จะไม่ได้กำหนดว่าการกระทำที่ต้องรับผิดชอบจะต้องเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ดังนั้นจึงไม่ต้องพิจารณาว่าการก่อให้เกิดเหตุเดือดร้อนรำคาญนั้นเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ แต่ต้องพิจารณาว่าการใช้สิทธินั้นได้สร้างความเดือดร้อนเกินสมควรหรือไม่ และแม้ว่าจะได้ใช้ความระมัดระวังเป็นอย่างดีแล้วก็ตามหากยังเกิดความเดือดร้อนรำคาญอยู่บุคคลที่ก่อให้เกิดเหตุนั้นก็ยังคงรับผิดชอบ และโจทก์ต้องพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลว่าความเสียหายหรือความเดือดร้อนที่เกินสมควรนั้นเป็นผลมาจากการกระทำของจำเลย ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือหากมีต้นกำเนิดของเหตุเดือดร้อนรำคาญ

หลายแห่งที่อยู่ในพื้นที่เดียวกันทำให้โจทก์มีความยากลำบากในการพิสูจน์ว่าแหล่งกำเนิดใดที่เป็นสาเหตุที่แท้จริงที่ก่อให้เกิดเหตุเดือดร้อนรำคาญต่อโจทก์

4.1.2 ปัญหาและข้อจำกัดการใช้หลักเกณฑ์ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

เนื่องจากพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 มาตรา 96 และ มาตรา 97 ไม่ได้กำหนดวิธีพิจารณาความไว้เป็นการเฉพาะ ดังนั้นการพิจารณาคดีจึงเป็นไปตามมาตรา 84/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หากพิจารณามาตรา 96 แล้วจะพบว่าได้นำหลักความรับผิดชอบเด็ดขาดมาใช้ตามที่ปรากฏจากบางส่วนของบทบัญญัติมาตรา 96 ที่ว่า "...เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษนั้น มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายใหม่ทดแทนหรือค่าเสียหายเพื่อการนั้น ไม่ว่าจะการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายของมลพิษนั้นเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ..." มีผลทำให้โจทก์ไม่ต้องนำสืบให้ศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อซึ่งต่างกับการฟ้องคดีตามมาตรา 420 ที่โจทก์ต้องพิสูจน์ว่าการกระทำของจำเลยเป็นการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อด้วยซึ่งถือเป็นการลดภาระของโจทก์ แต่อย่างไรก็ตามโจทก์ยังคงมีหน้าที่ในการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผล กล่าวคือโจทก์ต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าตนได้รับความเสียหายและจำเลยเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย ส่วนการพิจารณาว่าโจทก์เป็นผู้เสียหายหรือไม่ต้องพิจารณาตามมาตรา 55 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่บัญญัติว่า "เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่งหรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอสิทธิของตนสู่ศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายนี้" เมื่อนำมาพิจารณาประกอบกับมาตรา 96 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 แล้วโจทก์ตามมาตรา 96 นี้ไม่ว่าจะเป็นรัฐหรือเอกชนหรือรัฐและเอกชนต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าโจทก์ถูกโต้แย้งสิทธิอย่างไรซึ่งจะถือว่าเป็นเหตุหรือประเด็นที่โจทก์ได้นำคดีมาฟ้อง สำหรับโจทก์ตาม มาตรา 97 ที่กฎหมายกำหนดให้รัฐที่มีหน้าที่ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติหรือสาธารณสมบัติของแผ่นดินมีหน้าที่นำสืบว่าตนเป็นผู้เสียหายอย่างไรและถูกกระทบสิทธิอย่างไร หมายความว่าโจทก์ต้องนำสืบถึงการกระทำของจำเลยควบคู่ไปกับประเด็นเรื่องเป็นผู้มีสิทธิเรียกร้อง ส่วนในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลต้องพิสูจน์ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเกิดจากแหล่งกำเนิดมลพิษที่จำเลยเป็นเจ้าของหรือเป็นผู้ครอบครอง

ปัญหาที่เกิดในการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลไม่ว่าจะตามมาตรา 96 หรือ 97 ก็คือ โดยปกติแล้วโจทก์มีหน้าที่พิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลตามที่ได้กล่าวหาทำให้ประชาชนที่ได้รับความเสียหายได้รับความเดือดร้อนไม่อาจเรียกค่าสินไหมทดแทนได้เนื่องจากไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายที่ตนได้รับเป็นผลเนื่องมาจากโรงงานที่มักจะใช้เครื่องจักรที่มีเทคโนโลยีที่ซับซ้อนในการดำเนินการทำให้ประชาชนผู้ที่ได้รับความเสียหายไม่อาจพิสูจน์ถึงระบบที่มีความซับซ้อนได้ ในทางตรงข้ามโรงงานอุตสาหกรรมที่เป็นแหล่งกำเนิดมลพิษจะเพิ่มกำลังการผลิตหรือเกิดมีโรงงานอุตสาหกรรมใหม่ ๆ เกิดขึ้นเพราะการจะเอาผิดกับโรงงานเหล่านั้นสามารถทำได้ยาก

ประเด็นสำคัญหากเป็นกรณีที่มีแหล่งกำเนิดมลพิษหลายแห่งได้ก่อความเสียหายขึ้นหากพิจารณาตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 แล้วจะไม่มีการบัญญัติถึงความรับผิดชอบในลักษณะนี้ทั้ง ๆ ที่ข้อเท็จจริงในปัจจุบันความเสียหายที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัยหรือทรัพย์สิน รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติมักเกิดจากการดำเนินการของกิจการหลาย ๆ แห่งรวมกันเนื่องจากกิจการต่าง ๆ มักจะเป็นแหล่งกำเนิดมลพิษที่จะออกมาจากกระบวนการผลิต ซึ่งกิจการเพียงแห่งเดียวอาจไม่สามารถสร้างความเสียหายต่อบุคคลหรือทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างรุนแรงแต่หากในพื้นที่นั้นมีกิจการอยู่หลายแห่งแต่ละแห่งก็เป็นแหล่งกำเนิดมลพิษเมื่อเป็นจำนวนที่มากการปลดปล่อยสารพิษย่อมสูงมากขึ้นทำให้ประชาชน ทรัพย์สินรวมถึงสิ่งแวดล้อมได้รับความเสียหาย ตัวอย่างเช่น โรงงานที่ 1 ปล่อน้ำเสียลงไปในแม่น้ำในทางทฤษฎีวิทยาศาสตร์แล้วไม่ถึงกับทำให้แม่น้ำเน่าเสียได้ แต่หากโรงงานที่ 2 โรงงานที่ 3 โรงงานที่ 4 ปล่อยของเสียระบายลงแม่น้ำไปด้วยเมื่อรวม ๆ ของเสียที่โรงงานทั้งสี่แห่งระบายลงสู่มแม่น้ำแล้วเป็นเหตุให้แม่น้ำเน่าเสียได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นคือการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผล เพราะความเสียหายเกิดขึ้นจากหลายสาเหตุ

จากปัญหาข้างต้นหากพิจารณาความรับผิดชอบทางแพ่งโดยหลักการกระทำละเมิดร่วมกันตามมาตรา 432 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ การกระทำละเมิดร่วมกันนั้นจะต้องได้ความว่ามีบุคคลหลายคนร่วมกันกระทำละเมิดและเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นที่สำคัญต้องมีเจตนาหรือความมุ่งหมายร่วมกัน หากเพียงแต่ได้กระทำละเมิดพร้อมกันโดยไม่ได้มีเจตนาร่วมกันที่จะกระทำละเมิดก็ไม่ใช่การร่วมกันกระทำละเมิด รวมถึงบุคคลผู้ที่ยุยงส่งเสริมหรือได้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นในการกระทำละเมิดด้วย การร่วมกันทำละเมิดอาจเป็นการแบ่งหน้าที่กันทำหรือกระทำเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งไม่ว่าจะทำมากทำน้อยก็ต้องร่วมรับผิดชอบหรือแม้บางคน

จะไม่มีส่วนในการทำให้เกิดความเสียหายแต่มีบทบาทในการร่วมกันทำละเมิดแล้วก็ต้องร่วมรับผิดชอบ ความรับผิดร่วมกันนั้นจะต้องร่วมกันรับผิดชอบในผลแห่งละเมิดเต็มจำนวนอย่างสูงหนึ่งร่วมตามมาตรา 291 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ โดยไม่ต้องคำนึงว่าใครเป็นผู้ก่อความเสียหายเพียงใด และหากบุคคลใดในระหว่างผู้กระทำละเมิดร่วมกันได้ใช้คำสินไหมทดแทนไปแล้วให้ถือว่าบุคคลเหล่านั้นต่างรับผิดชอบเป็นส่วน ๆ เท่ากันเว้นแต่โดยพฤติการณ์ศาลจะวินิจฉัยเป็นประการอื่นตามวรรคท้ายแห่งมาตรา 432

แต่ข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นโดยปกติแล้วกิจกรรมต่าง ๆ จะไม่ได้ร่วมกันปล่อยสารพิษออกสู่ภายนอกถึงแม้ว่าจะมีการปล่อยสารพิษพร้อม ๆ กันหรือระยะเวลาใกล้เคียงกันก็ตาม เนื่องจากกิจกรรมเหล่านั้นไม่มีเจตนาจงใจร่วมกันกระทำละเมิดโดยผู้กระทำละเมิดไม่รู้ถึงการกระทำของกันและกันและไม่ประสงค์เอาการกระทำของแต่ละคนเป็นการกระทำของตน ดังนั้นข้อเท็จจริงนี้จึงไม่ใช่การร่วมกันกระทำละเมิดจึงนำมาตรา 432 ประกอบกับมาตรา 291 มาปรับใช้ให้กิจกรรมต่าง ๆ ต้องร่วมกันรับผิดชอบไม่ได้ ดังนั้นจึงถือเป็นการกระทำละเมิดโดยต่างคนต่างทำ ซึ่งโจทก์จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่ากิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้นล้วนแต่เป็นต้นเหตุในการก่อความเสียหายซึ่งเป็นปัญหาที่จะพิสูจน์ว่าการกระทำของจำเลยแต่ละคนมีความสัมพันธ์กับผลเสียหายที่เกิดขึ้นหรือไม่ ดังนั้นกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.2535 ยังคงไม่ให้ความสำคัญคุ้มครองโจทก์ในกรณีนี้

โดยปกติไม่ว่าโจทก์จะฟ้องคดีที่ความเสียหายเกิดจากมลพิษตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือจะฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 สิ่งหนึ่งที่เหมือนกันคือโจทก์จะต้องพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลเพื่อพิสูจน์ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อโจทก์นั้นเป็นผลที่เกิดจากการกระทำของผู้กระทำละเมิดหรือผู้ก่อมลพิษหรือไม่ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งในองค์ประกอบของความรับผิด โดยเฉพาะคดีที่มีข้อเท็จจริงว่ามีแหล่งกำเนิดมลพิษอยู่หลายแห่งในบริเวณนั้นที่มีความเป็นไปได้ว่าจะเป็นสาเหตุของความเสียหาย

หลักความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลถูกนำมาใช้กำหนดความรับผิดซึ่งมีหลักเกณฑ์ว่าผู้กระทำละเมิดหรือผู้ก่อมลพิษจะต้องรับผิดชอบสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหาย หากความเสียหายนั้นเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของผู้กระทำละเมิดหรือผู้ก่อมลพิษ กล่าวคือต้องพิจารณาว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลที่เกิดจากการกระทำของผู้กระทำละเมิดหรือไม่ ถ้าหากว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นไม่ใช่ผลที่เกิดจากการกระทำของผู้กระทำละเมิด ถือว่า

ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำของผู้กระทำละเมิดและผลคือความเสียหายที่เกิดขึ้นกับ ผู้เสียหาย ผู้ทำละเมิดไม่ต้องรับผิดเพื่อความเสียหายที่เกิดขึ้น² แม้ว่ากฎหมายของไทยจะไม่ได้ กำหนดหลักเกณฑ์หรือทฤษฎีใด ๆ ที่จะนำไปใช้พิสูจน์ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหายเป็น ผลที่เกิดจากการกระทำของผู้ทำละเมิดหรือไม่³ แต่สามารถศึกษาได้จากตำรากฎหมายและคำ พิพากษาศาลฎีกาทำให้สามารถแบ่งแยกทฤษฎีในการพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผล สองทฤษฎี คือ ทฤษฎีเงื่อนไขและทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสม

การพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลภายใต้ทฤษฎีเงื่อนไขที่จะต้อง พิจารณาว่าหากไม่มีการกระทำละเมิดนั้นแล้ว ผลเสียหายจะเกิดขึ้นหรือไม่หรือความเสียหายเป็น ผลโดยตรงที่เกิดจากการกระทำละเมิดหรือไม่นั่นเอง ถ้าผลเสียหายไม่เกิดขึ้นถือว่าความเสียหายที่ เกิดขึ้นเป็นผลจากการกระทำละเมิดนั้น ในทางตรงกันข้ามหากเป็นกรณีที่ไม่มีการกระทำละเมิดแต่ก็ ยังคงเกิดผลเสียหายขึ้น ถือว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นไม่ใช่ผลจากการกระทำของผู้ทำละเมิด⁴ และแม้ว่าผลนั้นจะเกิดขึ้นได้ต้องมีเหตุอื่นประกอบด้วยก็ตาม ถ้าการกระทำของผู้ทำละเมิดเป็น เหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดผลเสียหายขึ้นแล้วผู้ทำละเมิดต้องรับผิดในผลเสียหายที่เกิดขึ้นด้วย โดยไม่ต้อง คำนึงว่ายังมีเหตุอื่นที่ก่อให้เกิดความเสียหายด้วยเช่นกัน เนื่องจากหากไม่มีเหตุหลาย ๆ เหตุ รวมกันแล้ว ผลเสียหายดังกล่าวย่อมไม่เกิดขึ้น⁵ และหากความเสียหายเกิดขึ้นจากหลายสาเหตุ ผู้กระทำละเมิดแต่ละคนมีความรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นโดยไม่ต้องคำนึงถึงการกระทำของ ผู้กระทำละเมิดอื่นที่ก่อให้เกิดความเสียหาย เนื่องจากหากไม่มีการกระทำของผู้กระทำละเมิดคน ใดคนหนึ่งเกิดขึ้นแล้ว ผลเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับก็จะไม่เกิดขึ้นจึงถือว่าการกระทำของผู้กระทำ ละเมิดแต่ละคนมีน้ำหนักในการก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นเท่า ๆ กัน⁶

²ศักดิ์ สมองชาติ, คำอธิบายโดยย่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด, (พิมพ์ ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร : นิติบรรณาการ, 2527), หน้า 34.

³จิตติ ติงศภัทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึง มาตรา 452, (พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), หน้า 501.

⁴พจน์ ปุษปาคม, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยละเมิด, (พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2525), หน้า 208.

⁵จิตติ ติงศภัทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึง มาตรา 452, หน้า 492.

⁶ชัยภัทร นิคมณังศ์, ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในกฎหมายละเมิด, (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), หน้า 10.

ส่วนการพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลภายใต้ทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมในคดีสิ่งแวดล้อมจะต้องพิจารณาว่าเมื่อเกิดมลพิษที่เป็นสาเหตุให้เกิดความเสียหายแล้ว ผู้ก่อมลพิษจะต้องรับผิดชอบในการกระทำของตนต่อเมื่อเป็นเหตุปกติที่ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายเช่นนั้น หรือผลเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นตามปกติถือเป็นผลที่อาจเกิดขึ้นจากมลพิษของผู้กระทำละเมิดหรือไม่ หากตามปกติมลพิษจากแหล่งกำเนิดนั้นเป็นเหตุปกติที่สามารถก่อให้เกิดความเสียหายแล้ว ก็ถือว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นผลธรรมดาที่เกิดจากมลพิษของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษนั้น ซึ่งการจะพิจารณาว่าเป็นผลธรรมดาหรือไม่จะพิจารณาว่า วัตถุประสงค์ในฐานเช่นนั้นควรทราบถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นหรือไม่ ถ้าควรทราบถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้ว ความเสียหายที่เกิดขึ้นก็ถือเป็นผลธรรมดาที่ย่อมก่อให้เกิดความเสียหาย

ตามทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมหากความเสียหายเกิดขึ้นจากเหตุหลายเหตุแล้วให้พิจารณาเฉพาะเหตุที่ตามปกติหรือผลธรรมดาที่ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายเท่านั้นที่ต้องรับผิดชอบในทางตรงข้ามหากเหตุที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นไม่ใช่ผลธรรมดาแล้วผู้ก่อมลพิษย่อมไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น

การใช้ทฤษฎีเงื่อนไขและทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมในการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผล ในกรณีที่มีแหล่งกำเนิดมลพิษหลายแห่งสามารถแยกข้อเท็จจริงกรณีต่าง ๆ ได้ดังนี้⁷

1. มีแหล่งกำเนิดมลพิษหลายแห่งได้ปล่อยมลพิษออกสู่ภายนอกพร้อมกันในลักษณะที่แยกออกจากกันและมลพิษจากแต่ละแห่งก็สามารถก่อให้เกิดความเสียหายได้เช่นกัน

เช่น โรงงาน A. และ B. เป็นแหล่งกำเนิดมลพิษที่สามารถก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคล ทรัพย์สินหรือสิ่งแวดล้อมได้ โดยได้ก่อมลพิษขึ้นในเวลาเดียวกัน หากนำทฤษฎีเงื่อนไขมาปรับใช้กับกรณีนี้เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลแล้วผลคือ จะต้องพิจารณาว่าหากมีมลพิษเกิดขึ้นจากโรงงานแต่ละแห่งแล้วความเสียหายจะเกิดขึ้นหรือไม่หรือเป็นผลโดยตรงให้เกิดผลขึ้นหรือไม่ หากความเสียหายที่เกิดขึ้นก็ถือว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากมลพิษจากโรงงานทั้งสองมีผลให้โรงงาน A. และ B. ต้องรับผิดชอบ แต่หากนำทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมมาใช้พิจารณาคดีที่มีข้อเท็จจริงเช่นนี้จะมีผลให้ต้องพิจารณาเพียงว่าแหล่งกำเนิดมลพิษทั้งสองมีความเหมาะสมเพียงพอที่จะก่อให้เกิดความเสียหายหรือไม่ทั้ง ๆ ที่ตามข้อเท็จจริงแล้วแหล่งกำเนิดมลพิษทั้งสองต่างก็เป็นสาเหตุของความเสียหาย

⁷เรื่องเดียวกัน, หน้า 120 - 122.

สรุปแล้วหากนำทฤษฎีเงื่อนไขมาใช้ในกรณีที่มีแหล่งกำเนิดมลพิษหลายแห่งได้ปล่อยมลพิษออกสู่ภายนอกพร้อมกันในลักษณะที่แยกออกจากกันและมลพิษจากแต่ละแห่งก็สามารถก่อให้เกิดความเสียหายได้เช่นกันแล้วผู้เสียหายสามารถเรียกร้องค่าเสียหายได้จากแหล่งกำเนิดมลพิษเหล่านั้นเนื่องจากมลพิษที่เกิดขึ้นเป็นผลโดยตรงที่ทำให้เกิดความเสียหาย

2. มีแหล่งกำเนิดมลพิษหลายแห่งได้ปล่อยมลพิษออกสู่ภายนอกพร้อมกันในลักษณะที่แยกออกจากกัน แต่ความเสียหายเกิดขึ้นจากมลพิษเพียงแห่งเดียวและไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเกิดขึ้นความเสียหายเกิดจากมลพิษจากแหล่งใด

เช่น โรงงาน A. และ B. เป็นแหล่งกำเนิดมลพิษได้ปล่อยมลพิษออกสู่ภายนอกในเวลาเดียวกัน แต่มีเพียงมลพิษจากโรงงานเดียวเท่านั้นที่ก่อให้เกิดความเสียหายโดยที่ไม่อาจพิสูจน์ได้ว่ามลพิษจากโรงงานใดที่เป็นสาเหตุให้เกิดความเสียหาย หากนำทฤษฎีเงื่อนไขมาปรับใช้เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลในกรณีเช่นนี้ทำให้ต้องตั้งคำถามว่าหากไม่มีการปล่อยมลพิษของโรงงาน A. หรือ B. แล้วความเสียหายจะยังคงเกิดขึ้นหรือไม่ หากสามารถพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายเกิดขึ้นจากแหล่งกำเนิดมลพิษจากแหล่งใด แหล่งกำเนิดมลพิษนั้นก็ต้องรับผิดชอบเนื่องจากเป็นผลโดยตรงของความเสียหาย แต่เนื่องจากกรณีนี้ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายเกิดขึ้นจากแหล่งกำเนิดมลพิษใด ดังนั้นเมื่อไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าหากไม่มีมลพิษจากโรงงาน A. แล้วความเสียหายจะยังคงเกิดขึ้นหรือไม่ จึงไม่สามารถพิพากษาให้โรงงาน A. รับผิดชอบในทำนองเดียวกันกับมลพิษจากโรงงาน B. เมื่อไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายเกิดจากมลพิษจากแหล่งใดก็ย่อมไม่สามารถพิพากษาให้โรงงาน B. รับผิดชอบได้เช่นกัน

หากนำทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมมาใช้เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลในกรณีนี้จะต้องพิจารณาว่ามลพิษของแต่ละโรงงานเป็นเหตุที่เหมาะสมเพียงพอที่จะทำให้เกิดผลนั้นขึ้นหรือไม่ ซึ่งกรณีนี้กล่าวได้ว่ามลพิษของแต่ละแห่งมีความเหมาะสมเพียงพอที่จะทำให้เกิดความเสียหายได้แต่อย่างไรก็ตามเมื่อไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายเกิดขึ้นจากมลพิษจากแหล่งใดจึงไม่สามารถพิพากษาให้โรงงานใดให้รับผิดชอบได้

สรุปได้ว่าหากนำทั้งสองทฤษฎีมาใช้กับคดีที่มีข้อเท็จจริงว่ามีแหล่งกำเนิดมลพิษหลายแห่งได้ปล่อยมลพิษออกสู่ภายนอกพร้อมกันในลักษณะที่แยกออกจากกัน แต่ความเสียหายเกิดขึ้นจากมลพิษเพียงแห่งเดียวและไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเกิดขึ้นความเสียหายเกิดจากมลพิษจากแหล่งใดแล้ว ก็ไม่สามารถตัดสินได้ว่ามลพิษจากแหล่งใดที่ก่อให้เกิดความเสียหาย ดังนั้นจึงไม่สามารถพิพากษาให้โรงงานใดให้รับผิดชอบได้

3. เมื่อมีแหล่งกำเนิดมลพิษหลายแห่งได้ก่อมลพิษขึ้นพร้อมกันในลักษณะที่แยกออกจากกัน ซึ่งมลพิษเหล่านี้ส่งผลรวมกับมลพิษจากแหล่งอื่นแล้วก่อให้เกิดความเสียหาย โดยมลพิษแต่ละแห่งหากเกิดขึ้นเพียงแห่งเดียวแล้วผลความเสียหายจะไม่เกิดขึ้น แต่หากมลพิษจากหลาย ๆ แห่งรวมกันแล้วจะสามารถก่อให้เกิดความเสียหาย

เช่น โรงงาน A. ปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมภายนอกจำนวนหนึ่งซึ่งไม่มีผลเพียงพอที่จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคล ทรัพย์สินรวมถึงสิ่งแวดล้อม แต่ในเวลาเดียวกันนั้น โรงงาน B. ซึ่งอยู่บริเวณใกล้เคียงกับโรงงาน A. ก็ได้ปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมภายนอกจำนวนหนึ่งเช่นกัน หากแยกมลพิษที่แต่ละโรงงานได้ก่อขึ้นต่างหากจากกันแล้วจะไม่มีผลเพียงพอที่จะทำให้เกิดความเสียหายขึ้นแต่เมื่อมลพิษที่แต่ละโรงงานได้ปล่อยออกมา มารวมกันแล้วทำให้มีความเข้มข้นเพียงพอที่จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคล ทรัพย์สินรวมถึงสิ่งแวดล้อม กรณีเช่นนี้หากนำทฤษฎีเงื่อนไขมาปรับใช้จะต้องพิจารณาว่ามลพิษจากโรงงานแต่ละแห่งเป็นผลโดยตรงที่ก่อให้เกิดความเสียหายหรือไม่ ซึ่งกรณีนี้เป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นมาจากเหตุหลายเหตุหรือเกิดจากมลพิษแต่ละแห่งมารวมกันจนก่อให้เกิดความเสียหาย ไม่ว่าจะเป็นการร่วมกันก่อมลพิษหรือต่างฝ่ายต่างปล่อยมลพิษก็ตามโรงงานเหล่านั้นก็ต้องรับผิดชอบสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้น เนื่องจากการปล่อยมลพิษจากโรงงานต่างๆ ถือเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดผลเสียหายขึ้นและหากไม่มีการปล่อยมลพิษจากโรงงานต่าง ๆ รวมเขาด้วยกันแล้วผลเสียหายย่อมไม่เกิดขึ้นหรืออาจกล่าวได้ว่าแหล่งกำเนิดมลพิษแต่ละแห่งมีน้ำหนักในการก่อให้เกิดความเสียหายเท่า ๆ กัน

ส่วนการพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลภายใต้ทฤษฎีเหตุเหมาะสมจะพิจารณาว่า เมื่อมีการกระทำละเมิดและมีความเสียหายเกิดขึ้นแล้ว เหตุจากการกระทำนั้นเหมาะสมเพียงพอที่จะทำให้เกิดผลนั้นขึ้นหรือไม่หรือตามปกติแล้วจะเป็นผลที่อาจเกิดขึ้นจากการกระทำของผู้กระทำละเมิดหรือไม่ ซึ่งการพิจารณาว่าเหตุจากการกระทำกับผลที่เกิดขึ้นเหมาะสมเพียงพอหรือไม่โดยใช้มาตรฐานวิญญูชนหรือความรู้ความชำนาญของมนุษย์เป็นหลักในการวินิจฉัยว่าบุคคลในฐานะเช่นนั้นควรทราบถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นหรือไม่ ในกรณีที่ความเสียหายเกิดขึ้นจากหลายสาเหตุก็จะพิจารณาเฉพาะเหตุที่ก่อให้เกิดผลเสียหายขึ้นเหตุใดที่ความเสียหายนั้นเป็นผลธรรมดาผู้กระทำเหตุนั้นก็ต้องรับผิดชอบ ซึ่งตามข้อเท็จจริงนี้ถือได้ว่ามลพิษแต่ละแห่งนั้นไม่มีความเหมาะสมเพียงพอที่จะก่อให้เกิดความเสียหายเนื่องจากแต่ละเหตุไม่สามารถทำให้เกิดความเสียหายได้ นอกจากนั้นหากพิจารณาตามทฤษฎีนี้แล้วใจก็ยังคงต้องพบกับความยากลำบากในการพิจารณาถึงประเด็นข้อเท็จจริง เช่น โรงงาน A, B, C ต่างก็ปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อม ใจก็ฟ้องโรงงานทั้งหลายเหล่านั้นว่าเป็นสาเหตุก่อให้เกิดความเสียหาย หาก

พิจารณาตามทฤษฎีเหตุเหมาะสมก็ต้องพิจารณาว่ามลพิษจากโรงงานต่าง ๆ ว่าจะมีความสัมพันธ์กับผลที่เกิดขึ้นหรือไม่ โดยอาจพิจารณาจากสถานที่ตั้งของแต่ละโรงงาน สารเคมีหรือวัตถุอันตรายที่ใช้กระบวนการกำจัดของเสีย เป็นต้น และศาลก็จะพิจารณาไปตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏว่าโรงงานใดบ้างที่เหมาะสมเพียงพอที่จะทำให้เกิดความเสียหายขึ้น

จากกรณีต่างๆ ทั้งสามข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าหากนำทฤษฎีเงื่อนโซมาปรับใช้เพื่อค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลในคดีที่มีข้อเท็จจริงว่าความเสียหายเกิดขึ้นจากแหล่งกำเนิดมลพิษมากกว่าหนึ่งแห่งจะสามารถพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลได้ แต่หากเป็นคดีที่มีข้อเท็จจริงที่มีแหล่งกำเนิดมลพิษหลายแห่งได้ปล่อยมลพิษออกสู่ภายนอกพร้อมกันในลักษณะที่แยกออกจากกัน แต่ความเสียหายเกิดขึ้นจากมลพิษเพียงแห่งเดียวและไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเกิดขึ้นความเสียหายเกิดจากมลพิษจากแหล่งใด เมื่อใจทก็ไม่สามารถระบุได้อย่างแน่ชัดว่าความเสียหายเกิดจากมลพิษจากแหล่งใดตามหลักผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นมีหน้าที่นำสืบผลคือศาลไม่สามารถพิพากษาให้แหล่งกำเนิดมลพิษต่างๆ ต้องรับผิดชอบเนื่องจากใจทก็ไม่สามารถพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลได้

4.2 ปัญหาที่เกิดจากข้อเท็จจริงอยู่ในความรู้เห็นของจำเลยแต่เพียงฝ่ายเดียว

ในการพิสูจน์ให้เห็นถึงมูลคดีในคดีประมาทเลินเล่อใจทก็ต้องพิสูจน์ว่าจำเลยได้ฝ่าฝืนหน้าที่ให้ความระวังที่จำเลยมีต่อใจทและการฝ่าฝืนนี้เป็นมูลเหตุใกล้ชิดที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อใจท ทั่วไปแล้วการฝ่าฝืนของจำเลยอาจถูกพิสูจน์โดยพยานหลักฐานโดยตรง^๑ ใดก็ตามบางครั้งธรรมชาติของเหตุการณ์พยานหลักฐานโดยตรงอาจจะไม่ปรากฏกับการกระทำโดยประมาทเลินเล่อในบางคดี แต่ผลของเหตุการณ์ได้บอกเป็นนัยถึงความประมาทเลินเล่อหรือเป็นเหตุการณ์ย่อมแจ้งชัดอยู่ในตัวเอง ที่ใจทก็อาจพิสูจน์ได้ว่าเหตุเกิดขึ้น แต่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเหตุนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร

การฟ้องคดีละเมิดใจทก็มีภาระการพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงตามที่ใจทกล่าวอ้างตาม มาตรา 84/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แต่หากมีข้อเท็จจริงใด ๆ ที่ใจทอ้างถึงข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นเรื่องที่อยู่ในความรู้เห็นของฝ่ายจำเลยโดยเฉพาะ โดยที่ฝ่ายที่

^๑พยานหลักฐานที่มุ่งพิสูจน์ข้อเท็จจริง ซึ่งเป็นประเด็นพิพาทในคดีโดยตรง ดังนั้น ถ้าศาลเชื่อพยานโดยตรง ศาลก็สามารถสรุปได้ว่าข้อเท็จจริงที่พิพาทกันเป็นดังที่พยานพิสูจน์โดยไม่ต้องค้นคว้าเหตุผลสันนิษฐานอะไรอีก

กล่าวอ้างไม่อาจเข้าไปล่วงรู้ถึงข้อเท็จจริงนั้นย่อมทำให้โจทก์หรือฝ่ายที่กล่าวอ้างต้องเผชิญกับความยากลำบากในการพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงเช่นนี้และหากเป็นข้อเท็จจริงที่เป็นประเด็นสำคัญก็อาจมาผลให้โจทก์ไม่ได้รับการชดเชยถึงแม้ว่าโดยข้อเท็จจริงแล้วจำเลยเป็นผู้ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อโจทก์ก็ตาม เช่น หากจำเลยเป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรม ได้ใช้สารเคมีเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินการซึ่งเป็นเรื่องที่อยู่ในความรู้นั้นของจำเลยแต่เพียงฝ่ายเดียวว่า ได้ใช้สารเคมีชนิดใดและจะมีผลก่อให้เกิดความเสียหายอย่างไร หรือโรงงานของจำเลยมีเครื่องบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยออกสู่ภายนอกแต่มีช่วงเวลานึ่งที่ต้องซ่อมแซมเครื่องบำบัดน้ำเสียแต่กลับมีการปล่อยน้ำเสียออกจากโรงงานในช่วงเวลาดังกล่าวซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้นั้นของจำเลยแต่เพียงฝ่ายเดียว เมื่อข้อเท็จจริงนั้นอยู่ในความรู้นั้นของจำเลยแต่เพียงฝ่ายเดียวแล้วย่อมมีผลให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้น หากอีกฝ่ายต้องแบกรับภาระการพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงนั้น

ด้วยเหตุนี้นอกจากปัญหาการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลที่โจทก์ต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าความเสียหายที่โจทก์ได้รับเป็นผลมาจากการกระทำของจำเลยซึ่งเป็นเรื่องที่ยากลำบากสำหรับโจทก์แล้ว ยิ่งไปกว่านั้นหากข้อเท็จจริงประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่มีผลต่อการแพ้หรือชนะคดีนั้นอยู่ในความรู้นั้นหรืออยู่ในความควบคุมของอีกฝ่ายหนึ่งและฝ่ายที่อ้างข้อเท็จจริงนั้นไม่สามารถล่วงรู้ได้เลย ย่อมมีผลก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมขึ้นในการพิจารณาคดีแม้มาตรา 84/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจะกำหนดเอาไว้ว่าผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นมีหน้าที่นำสืบก็ตาม

4.3 แนวทางแก้ไขปัญหาการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลในคดีสิ่งแวดล้อมที่มีแหล่งกำเนิดมลพิษหลายแห่ง

จากการศึกษาถึงปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมโดยอาศัยการฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 แม้ว่าการฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 จะบรรเทาภาระของโจทก์ให้น้อยลงกว่าการฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เนื่องจากมาตรา 96 แห่งพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ได้นำเอาหลักความรับผิดชอบเด็ดขาดมาใช้จึงมีผลให้โจทก์ไม่ต้องพิสูจน์ว่าการกระทำของจำเลยเป็นการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ แต่อย่างไรก็ตามโจทก์ยังมีภาระที่สำคัญอย่างหนึ่งคือโจทก์ต้องพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับ

ผล กล่าวคือความสัมพันธ์ระหว่างภาระกระทำของจำเลยกับผลที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญสำหรับความรับผิดของจำเลย อย่างไรก็ตามคดีที่ความเสียหายเกิดขึ้นจากมลพิษจากแหล่งกำเนิดมักจะสร้างความยากลำบากให้โจทก์ในการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาระกระทำกับผล โดยเฉพาะมลพิษที่มาจากแหล่งกำเนิดหลายแห่งในบริเวณนั้น เนื่องจากแหล่งกำเนิดมลพิษส่วนใหญ่แล้วจะเกิดจากการดำเนินการของโรงงานอุตสาหกรรมที่มีกระบวนการผลิตที่ซับซ้อนหรือมีการใช้สารเคมีในการดำเนินการแต่โจทก์ไม่สามารถทราบได้เลยว่าสารเคมีที่ใช้นั้นเป็นสารเคมีประเภทใดเนื่องจากอยู่ในความรู้อันเห็นของจำเลยแต่เพียงฝ่ายเดียวหรือความเสียหายที่เกิดจากมลพิษบางครั้งมักจะไม่สามารถพิสูจน์การทางกายภาพอย่างชัดเจนทันทีแต่ต้องใช้ระยะเวลาในการสะสมเข้าสู่ร่างกาย ซึ่งส่วนใหญ่แล้วโจทก์ที่เป็นผู้เสียหายมักจะเป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้นทำให้มีข้อจำกัดในเรื่องความรู้หรือการเข้าถึงข้อมูลที่จะนำมาใช้พิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาระกระทำกับผลทำให้โจทก์ไม่ได้รับการเยียวยาที่มีผลให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้น ในทางตรงข้ามอาจมีผลทำให้โรงงานที่เป็นแหล่งกำเนิดมลพิษเพิ่มจำนวนขึ้นเนื่องจากผู้เสียหายไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าโรงงานเหล่านั้นเป็นสาเหตุของความเสียหาย

จากข้อจำกัดที่เกิดขึ้นทำให้ไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ที่นำเอาหลักผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายมาใช้ ด้วยเหตุนี้จึงควรมีการปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ในส่วนที่เกี่ยวกับการเรียกค่าเสียหายทางแพ่งต่อเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษโดยกำหนดให้มีการเปลี่ยนแปลงภาระการพิสูจน์รวมถึงนำเอาทฤษฎีทางกฎหมายของต่างประเทศที่เกี่ยวข้องมาปรับปรุงกฎหมายที่ใช้อยู่ในปัจจุบันดังต่อไปนี้

1. นำทฤษฎีเลื่อนโซมาใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมที่ความเสียหายเกิดจากมลพิษ

อุปสรรคสำคัญของโจทก์ในการฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมก็คือการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาระกระทำกับผลไม่ว่าโจทก์จะฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์หรือฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ก็ต้องพบกับอุปสรรคนี้เพียงแต่จะมีความแตกต่างระหว่างการฟ้องคดีตามกฎหมายทั้งสอง กล่าวคือการฟ้องตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์โจทก์ต้องพิสูจน์ด้วยว่าจำเลยได้กระทำด้วยความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ แต่หากโจทก์ฟ้องตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 โจทก์ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ว่าจำเลยได้กระทำด้วยความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ส่วนการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาระกระทำกับผลไม่ว่าจะฟ้องตามกฎหมายฉบับ

โดโจทก์มีหน้าที่ต้องพิสูจน์ในประเด็นนี้และยังถือเป็นประเด็นที่สำคัญในการตัดสินว่าจะให้จำเลยต้องรับผิดหรือไม่ ซึ่งลักษณะคดีที่ความเสียหายเกิดขึ้นจากมลพิษนั้นไม่เหมือนกับคดีทั่วไป เนื่องจากรูปแบบของการก่อให้เกิดความเสียหายรวมถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นมีความแตกต่างกับคดีละเมิดทั่วไป ทำให้โจทก์มีความยากลำบากในการพิสูจน์ในประเด็นนี้ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากมลพิษจากแหล่งใด ด้วยเหตุขัดข้องนี้จึงควรนำทฤษฎีเงื่อนไขมาใช้พิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลมาใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมที่มีข้อเท็จจริงต่าง ๆ ดังนี้

1.1 มีแหล่งกำเนิดมลพิษหลายแห่งได้ปล่อยมลพิษออกสู่ภายนอกพร้อมกันในลักษณะที่แยกออกจากกันและมลพิษจากแต่ละแห่งก็สามารถก่อให้เกิดความเสียหายได้เช่นกัน

เช่น โรงงาน A. และโรงงาน B. ต่างก็ปล่อยมลพิษออกสู่ภายนอกในปริมาณที่มากพอ ๆ กันในจำนวนระยะเวลาโดยรวมที่ใกล้เคียงกันจนเป็นเหตุที่ทำให้เกิดความเสียหายต่อโจทก์ จึงต้องพิจารณาว่าถ้าไม่มีมลพิษจากโรงงาน A. และโรงงาน B. แล้วผลจะเกิดหรือไม่ จะเห็นได้ว่าหากพิจารณาจากช่วงเวลาประกอบกับปริมาณสารพิษที่ปล่อยออกสู่ภายนอกถือว่าการปล่อยมลพิษของโรงงาน A. และโรงงาน B. ถือเป็นสาเหตุหรือผลโดยตรงของความเสียหายที่เกิดขึ้น เนื่องจากหากไม่มีการปล่อยมลพิษของแต่ละโรงงานความเสียหายย่อมไม่เกิดขึ้น กรณีเช่นนี้จึงควรนำทฤษฎีเงื่อนไขมาปรับใช้เพื่อค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผล

1.2 มีแหล่งกำเนิดมลพิษหลายแห่งได้ปล่อยมลพิษออกสู่ภายนอกพร้อมกันในลักษณะที่แยกออกจากกัน แต่ความเสียหายเกิดขึ้นจากมลพิษเพียงแห่งเดียวและไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเกิดขึ้นความเสียหายเกิดจากมลพิษจากแหล่งใด

เช่น A. และโรงงาน B. ต่างก็ปล่อยมลพิษออกสู่ภายนอกในระยะเวลาเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน แต่มลพิษจากโรงงานเพียงแห่งเดียวเท่านั้นที่เป็นสาเหตุก่อให้เกิดความเสียหาย โดยไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นเพราะมลพิษจากโรงงานใด ด้วยเหตุนี้หากพิจารณาถึงเวลาและการกระทำของโรงงานทั้งสองแล้วยังไม่สามารถกล่าวได้ว่าการก่อมลพิษของโรงงาน A. และโรงงาน B. จะเป็นผลโดยตรงของความเสียหายหรือไม่ เมื่อไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าความเสียหายเกิดขึ้นจากมลพิษจากแหล่งใดจึงไม่สามารถพิพากษาให้โรงงานใดรับผิดได้ แต่อย่างไรก็ตามหากมีข้อเท็จจริงเช่นนี้เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกาจะมีการนำหลักความรับผิดทางเลือกมาปรับใช้เนื่องจากเป็นเหตุการณ์ที่มีความเสียหายเกิดขึ้นจากการกระทำของบุคคลมากกว่าหนึ่งคนที่แยกออกจากกัน แต่ความเสียหายเกิดขึ้นจากการกระทำเดียวและไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเกิดขึ้นจากการกระทำใด โดยกำหนดให้ภาระการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลตกอยู่กับฝ่ายจำเลยเพื่อพิสูจน์ให้ตนพ้นจากความรับผิด

1.3 เมื่อมีแหล่งกำเนิดมลพิษหลายแห่งได้ก่อมลพิษขึ้นพร้อมกันในลักษณะที่แยกออกจากกัน ซึ่งมลพิษเหล่านี้ส่งผลรวมกับมลพิษจากแหล่งอื่นแล้วก่อให้เกิดความเสียหาย โดยมลพิษแต่ละแห่งหากเกิดขึ้นเพียงแห่งเดียวแล้วผลความเสียหายจะไม่เกิดขึ้น แต่หากมลพิษจากหลาย ๆ แห่งรวมกันแล้วจะสามารถก่อให้เกิดความเสียหาย

เช่น โรงงาน A. ปลปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมภายนอกจำนวนหนึ่งซึ่งไม่มีผลเพียงพอที่จะก่อให้เกิดความเสียหาย แต่ในเวลาเดียวกันนั้นโรงงาน B. ซึ่งอยู่บริเวณใกล้เคียงกับโรงงาน A. ก็ได้ปลปล่อยมลพิษออกสู่สิ่งแวดล้อมภายนอกเพิ่มเติมอีกจำนวนหนึ่งเช่นกัน หากแยกมลพิษที่แต่ละโรงงานได้ก่อนขึ้นต่างหากจากกันแล้วจะไม่มีผลเพียงพอที่จะทำให้เกิดความเสียหายใด ๆ ขึ้น แต่เมื่อมลพิษที่แต่ละโรงงานได้ปล่อยออกมา มารวมกันแล้วทำให้มีความเข้มข้นเพียงพอที่จะก่อให้เกิดความเสียหายต่อใจทก จึงอาจกล่าวได้ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นเกิดจากมลพิษของโรงงาน A. และโรงงาน B. ที่มารวมกันมีความเพียงพอที่จะก่อให้เกิดความเสียหาย

การนำทฤษฎีเงื่อนไขมาปรับใช้เพื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลย่อมสามารถนำมาใช้ได้ เนื่องจากทฤษฎีเงื่อนไขจะพิจารณาว่าหากไม่มีการปล่อยมลพิษจากโรงงานต่าง ๆ แล้วผลจะเกิดขึ้นหรือไม่หรือเป็นเหตุหนึ่งที่เกิดจากเหตุหลายเหตุประกอบกัน ซึ่งถ้าขาดเหตุหนึ่งเหตุใดแล้วความเสียหายย่อมไม่เกิดขึ้น ก็ต้องถือว่าผลเกิดจากเหตุหลายเหตุมารวมกัน ไม่ว่าจะเป็นการร่วมกันก่อมลพิษหรือต่างฝ่ายต่างก่อมลพิษโดยไม่มีเจตนาร่วมกันก็ตามผู้ก่อมลพิษแต่ละคนก็ต้องรับผิดชอบ จึงกล่าวได้ว่าการปล่อยมลพิษของแต่ละโรงงานมีน้ำหนักในการก่อให้เกิดความเสียหายเท่ากัน

ด้วยเหตุนี้จึงควรแก้ไขพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 โดยเพิ่มเติมมาตรา 96/1 โดยบัญญัติว่า "แหล่งกำเนิดมลพิษใดเป็นเงื่อนไขหรือเป็นผลโดยตรงหรือเป็นเหตุหนึ่งในหลายเหตุที่ก่อให้เกิดความเสียหาย ให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษนั้นต้องรับผิดชอบในค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายนั้น"

2. นำเอาหลักข้อเท็จจริงอยู่ในความรู้เห็นของตนโดยเฉพาะหรือเหตุการณ์ยอมแจ้งอยู่ในตัว (*Res Ipsa Loquitur*) มาใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมที่ความเสียหายเกิดจากมลพิษ

แม้ว่าพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 จะนำหลักความรับผิดเคร่งครัดมาใช้ทำให้ใจทกไม่ต้องพิสูจน์ว่าจำเลยกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อก็ตาม แต่บางครั้งด้วยลักษณะของอุบัติเหตุหรือเหตุที่เกิดขึ้นอาจไม่สามารถนำพยานหลักฐานโดยตรงมาใช้พิสูจน์ถึงความประมาทเลินเล่อที่เกิดขึ้นได้ แต่ผลลัพธ์ของความ

เสียหายที่เกิดขึ้นได้บอกเป็นนัยถึงความประมาทเลินเล่อนั้น โดยเฉพาะเมื่อโจทก์ได้กล่าวอ้าง ข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นเรื่องที่อยู่ในความรู้เห็นของอีกฝ่ายโดยเฉพาะโดยฝ่ายโจทก์ไม่อาจเข้าไปทราบได้เลยหรือเป็นกรณีที่เครื่องมือเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อโจทก์อยู่ใน ความควบคุมของจำเลยแต่เพียงผู้เดียว การกำหนดให้ฝ่ายที่กล่าวอ้างมีหน้าที่นำสืบยอมก่อให้เกิด ความไม่เป็นธรรมขึ้นและเมื่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นข้อเท็จจริงยอมบอกอยู่ในตัวว่าฝ่ายใดเป็นผู้ ประมาทในตัวของมันเองอยู่แล้ว จึงควรนำเอาหลักข้อเท็จจริงอยู่ในความรู้เห็นของตนโดยเฉพาะ หรือเหตุการณ์ยอมแจ้งอยู่ในตัวมาใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมเพราะเมื่อเป็นผู้ก่อมลพิษยอมทราบดีว่าการ กระทำที่อยู่ในอำนาจของตนจะมีผลให้เกิดความเสียหายหรือไม่ ซึ่งมีผลให้ฝ่ายจำเลยมีหน้าที่นำ สืบถึงข้อเท็จจริงที่ตนรู้เห็นนั้นเพื่อแก้ข้อกล่าวหาหรืออธิบายว่าการกระทำของจำเลยไม่ได้เป็น สาเหตุในความเสียหายที่โจทก์ได้รับ หากจำเลยไม่นำสืบก็ถือว่าข้อเท็จจริงเป็นไปตามฝ่ายที่กล่าว อ้าง โดยที่ฝ่ายที่จะนำหลักนี้มาใช้จะต้องพิสูจน์ในเบื้องต้นให้ได้ก่อนว่าข้อเท็จจริงในเรื่องที่จะ กล่าวอ้างอยู่ในความรู้เห็นของอีกฝ่ายโดยเฉพาะ โดยฝ่ายที่กล่าวอ้างไม่สามารถทราบถึง ข้อเท็จจริงดังกล่าวได้

ปัจจุบันประเทศไทยมีพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 29 ได้นำหลักข้อเท็จจริงอยู่ในความรู้เห็นของตนโดยเฉพาะหรือเหตุการณ์ยอมแจ้งอยู่ในตัวมาใช้ที่ ได้กำหนดภาระการพิสูจน์ในข้อพิพาทที่ต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการผลิตการประกอบ การออกแบบหรือส่วนผสมของสินค้า การให้บริการหรือการดำเนินการใด ๆ ซึ่งศาลเห็นว่า ข้อเท็จจริงดังกล่าวอยู่ในความรู้เห็นโดยเฉพาะของคู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบธุรกิจตกอยู่กับฝ่าย ที่ประกอบธุรกิจ ไม่ใช่โจทก์ที่เป็นฝ่ายกล่าวอ้างซึ่งกฎหมายฉบับนี้ไม่ได้พิจารณาตามหลักทั่วไป ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1 ที่กำหนดให้ “ผู้ใดกล่าวอ้าง ผู้นั้นมี หน้าที่นำสืบ” เนื่องจากเล็งเห็นถึงปัญหาในการกำหนดให้โจทก์ต้องพิสูจน์ในเรื่องที่อยู่ในความรู้ เห็นของอีกฝ่ายแต่เพียงผู้เดียวจะก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้น ในทำนองเดียวกันกับคดี สิ่งแวดล้อมที่ความเสียหายมักเกิดจากมลพิษจากแหล่งกำเนิดที่เป็นโรงงานอุตสาหกรรมที่มี ความซับซ้อนจึงเป็นสาเหตุให้โจทก์ต้องเผชิญกับความยากลำบากในการพิสูจน์ที่ต้องพึ่งพาความรู้ ทางวิทยาศาสตร์หรือผู้เชี่ยวชาญในการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลที่อยู่ใน ความรู้เห็นของอีกฝ่ายแต่เพียงฝ่ายเดียว

ดังนั้นจึงควรมีการนำหลักข้อเท็จจริงอยู่ในความรู้เห็นของตนโดยเฉพาะหรือ เหตุการณ์ยอมแจ้งอยู่ในตัวมาใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ฝ่ายที่รู้เห็นในข้อเท็จจริงที่อีกฝ่ายกล่าว อ้างเพียงฝ่ายเดียวมีหน้าที่ต้องนำสืบถึงข้อเท็จจริงนั้นในการนำสืบเพื่อแก้ไขข้อกล่าวอ้างของอีก

ฝ่าย หากไม่สามารถนำสืบแก้ได้ก็ถือว่าข้อเท็จจริงเป็นไปตามที่ฝ่ายกล่าวอ้างได้อ้างถึง ซึ่งบุคคลที่กล่าวอ้างถึงข้อเท็จจริงนั้นจะต้องพิสูจน์ในเบื้องต้นก่อนว่า

1. เหตุการณ์เกิดขึ้นจากตัวแทนหรือเครื่องมือที่อยู่ในความควบคุมของจำเลย หรือเป็นข้อเท็จจริงที่อีกฝ่ายรู้อยู่ฝ่ายเดียว

2. เหตุการณ์ไม่ได้เกิดจากการกระทำโดยเจตมัครของโจทก์หรือโจทก์มีส่วนในความประมาทด้วย

หากโจทก์หรือบุคคลที่กล่าวอ้างได้พิสูจน์ถึงองค์ประกอบเบื้องต้นแล้วภาระการพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงที่อยู่ในความรู้เห็นก็จะถูกโอนไปยังฝ่ายที่ทราบข้อเท็จจริงนั้น หากฝ่ายที่ทราบข้อเท็จจริงไม่สามารถอธิบายถึงสาเหตุนั้นก็ต้องสันนิษฐานว่าฝ่ายที่ทราบข้อเท็จจริงนั้นเป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดความเสียหาย ดังนั้นจึงควรแก้ไขเพิ่มเติมเรื่องนี้ไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ว่า “ประเด็นข้อพิพาทใดหากเป็นข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับกระบวนการก่อให้เกิดมลพิษหรือเครื่องมือที่อยู่ในความควบคุมของฝ่ายใดหรือโดยศาลเห็นว่าอยู่ในความรู้เห็นของคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดโดยเฉพาะแล้ว ให้คู่ความฝ่ายนั้นมีหน้าที่พิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงนั้น”

3. นำหลักความรับผิดทางเลือก (Alternative Liability) มาใช้กับคดีสิ่งแวดล้อมที่มีความเสียหายเกิดจากมลพิษที่มีแหล่งกำเนิดมลพิษหลายแห่ง

นอกจากกรณีที่มีผู้ก่อมลพิษหรือมีแหล่งกำเนิดมลพิษเพียงแห่งเดียวแล้ว ส่วนใหญ่คดีสิ่งแวดล้อมมักจะเป็นกรณีที่มีผู้ก่อมลพิษหลายรายแต่ผู้ก่อมลพิษเหล่านั้นมักจะไม่ได้ร่วมกันก่อมลพิษแต่เป็นการปล่อยมลพิษที่เป็นกรรต่างฝ่ายต่างกระทำ ทำให้โจทก์ไม่สามารถฟ้องผู้ก่อมลพิษให้ร่วมกันรับผิดชอบได้เนื่องจากผู้ก่อมลพิษขาดเจตนาในการก่อมลพิษร่วมกัน แต่มลพิษที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการของผู้ก่อมลพิษต่าง ๆ อาจเป็นสาเหตุของความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อโจทก์ โจทก์จึงมีหน้าที่ต้องพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างกรรกระทำกับผลตามที่กำหนดในมาตรา 84/1 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ทำให้เกิดความยากลำบากต่อโจทก์เนื่องจากโจทก์ต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าจำเลยคนใดเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย หากโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ได้ก็อาจเป็นเหตุให้จำเลยหลุดพ้นจากความรับผิดเพียงเพราะความยุ่งยากหรือเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ที่จะพิสูจน์ว่าจำเลยใดที่เป็นสาเหตุของความเสียหาย เมื่อจำเลยคนหนึ่งสามารถหลุดพ้นความรับผิดภายใต้หลักภาระการพิสูจน์เต็มแล้ว จำเลยอื่น ๆ ย่อมสามารถหลุดพ้นความรับผิดด้วยเหตุผลเดียวกันได้ หากข้อเท็จจริงปรากฏว่ามีกรรกระทำหลายกรรกระทำเกิดขึ้นพร้อมกันแต่ไม่ได้ร่วมกันกระทำ แต่ความเสียหายเกิดขึ้นจากการกระทำเดียวและไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าความเสียหาย

เกิดขึ้นจากการกระทำใดเกิดขึ้น การที่โจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลได้ยอมทำให้โจทก์ไม่ได้รับการเยียวยาถึงแม้ว่าโดยข้อเท็จจริงแล้วหนึ่งในจำเลยที่ถูกฟ้องจะเป็นสาเหตุของความเสียหายที่เกิดขึ้นก็ตาม

ด้วยเหตุนี้จึงควรนำหลักความรับผิดชอบทางเลือกมาใช้เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผลกับคดีสิ่งแวดล้อมที่มีข้อเท็จจริงข้างต้นเพื่อให้ผลในการผลัการพิจารณาพิสูจน์ไปยังฝ่ายจำเลยที่แต่ละคนต้องพิสูจน์ว่าตนไม่ใช่สาเหตุที่ทำให้โจทก์ได้รับความเสียหายเนื่องจากจำเลยอยู่ในตำแหน่งที่ดีกว่าโจทก์ในการเสนอพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ว่าตนบริสุทธิ์ หากไม่สามารถพิสูจน์ได้จำเลยทั้งสองต้องรับผิดชอบร่วมกันสำหรับความเสียหายที่เกิดต่อโจทก์

PAYAP UNIVERSITY